

Obres escollides de Lenin en català

A QUINA HERÈNCIA RENUNCIEM? V. I. LENIN

1897

Versió catalana establerta des de: *¿A qué herencia renunciemos?*, en *Obras Completas*, tom 2,
Editorial Ayuso – Akal, Madrid, 1975, pàgines 497-540.

Edicions internacionals Sedov

Índex

I. UN DELS REPRESENTANTS DE L'“HERÈNCIA”	3
II. ALLÒ QUE EL POPULISME AGREGA A L'“HERÈNCIA”	9
III. HA GUANYAT L'“HERÈNCIA” EN VINCULAR-SE AMB EL POPULISME?.....	13
IV. ELS IL·LUSTRATS, ELS POPULISTES I ELS “DEIXEBLES”	18
V. EL SENYOR MIKHAILOVSKI I LA RENÚNCIA DELS “DEIXEBLES” A L'HERÈNCIA.....	19

A QUINA HERÈNCIA RENUNCIEM

En el número 10 de *Rússkoie Bogatstvo* de 1897 escriu el senyor Mikhailovski, referint-se al judici del senyor Minski sobre els “materialistes dialèctics”: “ell [el senyor Minski] havia de saber que aquesta gent no desitja tenir cap vincle de continuïtat amb el passat, i renuncia decididament a l’herència” (pàg. 179), o siga, “a l’herència de les dècades del 60 i del 70”, a la que ja en 1891 havia renunciat solemnement el senyor V. Rozànov en *Moskòvskie Viédomosti* (p. 178).

En aquest comentari del senyor Mikhailovski sobre “els deixebles russos” hi ha una infinitat de falsedats. Per cert que el senyor Mikhailovski no és l’únic i original autor d’aquesta mentida segons la qual “els deixebles russos renunciem a l’herència”; fa molt que la repeteixen quasi tots els representants de la premsa liberal populista en combatre els “deixebles”. En els començaments de la seua aferrissada guerra contra aquests, el senyor Mikhailovski, si la memòria no ens és infidel, encara no havia inventat aqueixa falòrnia; van ser altres els que ho van fer abans que ell. Més tard va considerar que era necessari valdre-se’n també. A mesura que els “deixebles” van anar desenrotllant els seus punts de vista en la literatura russa, com més exhaustivament i detalladament es pronunciaven sobre tota una sèrie de problemes teòrics i pràctics, menys objeccions serioses es podia trobar en la premsa adversària sobre els punts fonamentals de la nova orientació, sobre el caràcter progressista del capitalisme rus, sobre l’absurda idealització populista del petit productor, sobre la necessitat d’explicar els corrents del pensament social i de les institucions jurídiques i polítiques pels interessos materials de les diverses classes de la societat russa. Aquests punts fonamentals van ser silenciats, es va preferir i es prefereix no parlar-ne; però en canvi es van fer córrer qualsevol classe de falsedats tendents a desacreditar la nova orientació. Entre aquestes invencions, “deplorables invencions”, es troben també les frases en voga sobre que “els deixebles russos renunciem a l’herència”: sobre que ells han trencat amb les millors tradicions del millor i més avançat sector de la societat russa, o que han trencat amb la tradició democràtica, etc., etc., i moltes altres coses per l’estil. L’extraordinària difusió que s’ha donat a tals frases ens obliga a embarcar-nos en una anàlisi minuciosa de les mateixes i a refutar-les. Perquè la nostra exposició no sembla infundada, començarem establint un paral·lel històric i literari entre dos “publicistes del camp”, presos per a caracteritzar l’“herència”. Fem l’advertiment que ens limitarem exclusivament als problemes econòmics i socials; de tota l’“herència”, analitzarem només aquests i farem a una banda els problemes filosòfics, literaris, estètics, etc.

* * *

I

UN DELS REPRESENTANTS DE L’“HERÈNCIA”

Fa 30 anys, en 1867, es van començar a publicar en la revista *Otiétxestvennie Zapiski* uns assajos econòmics i socials de Skaldin davall el títol *En un perdut racó del camp i en la capital*, que van continuar apareixent durant tres anys, de 1867 a 1869. En 1870 el seu autor els va recopilar i els va editar en un sol volum sota el mateix títol*. La lectura d’aquest llibre, gairebé totalment oblidat en l’actualitat, és extraordinàriament instructiva per a l’estudi del problema que ens interessa: aquell dels llaços que lliguen els representants de l’“herència” amb els populistes i amb els “deixebles russos”. El títol del llibre no és exacte. El mateix autor ho ha remarcat i explica en el pròleg que el tema es refereix a l’actitud de la “capital” envers el “camp”, és a dir, que es tracta d’assajos econòmics i socials sobre aquest últim, i que no és el seu propòsit parlar en particular de la capital. És a dir,

* Skaldin: En un perdut racó del camp i en la capital, Sant Petesburg, 1870 (451 pàgines). No ens va ser possible aconseguir els números de *Otiétxestvennie Zapiski* corresponents a aqueix període; hem utilitzat, doncs, únicament el llibre.

probablement haja tingut aqueix propòsit, però no ho va creure convenient: *com jo podria, no en vull; i com ho voldria, no en puc*, Skaldin cita, per a explicar aqueixa circumstància la frase d'un escriptor grec.

Farem una breu exposició dels punts de vista de Skaldin.

Començarem per la Reforma camperola, punt de partida al qual han de remuntar-se inevitablement, fins i tot avui, aquells que desitgen exposar les seues concepcions generals sobre els problemes econòmics i socials. En el llibre de Skaldin es dedica molt d'espai a la Reforma camperola. Aquest escriptor va ser tal vegada el primer que, de forma sistemàtica i basant-se en innumerables fets i en un examen minuciós de tota la vida del camp, va saber mostrar la situació miserable dels camperols *després* de la Reforma, l'empitjorament de les seues condicions de vida, les noves formes de la seua dependència en l'aspecte econòmic, en el jurídic i en la seua vida quotidiana; en una paraula, va saber mostrar tot allò que des de llavors ha sigut mostrat i demostrat, en forma circumstanciada i minuciosa, a través d'innumerables investigacions i descripcions. En l'actualitat totes aquestes veritats no constitueixen una novetat però, en aquell llavors, no sols eren noves sinó que fins i tot suscitaven la desconfiança de la societat liberal, que temia que després de les "deficiències de la Reforma" acabaren per condemnar-la, així com a l'encobert règim de servitud. L'interès que ofereixen els punts de vista de Skaldin és major com que es tracta d'un contemporani de la Reforma (i possiblement, inclusivament un participant de la mateixa). No disposem de dades històriques o literàries, ni biogràfiques de Skaldin). Les seues concepcions es basen, per consegüent, en l'observació directa, tant de la "capital" com del "camp" de llavors, i no en un estudi teòric de materials impresos.

En les concepcions de Skaldin referents a la Reforma camperola, crida primer que res l'atenció del lector dels nostres dies, habituat a les meloses narracions populistes sobre el tema, l'extraordinària *sensatesa* de l'autor. Skaldin considera la Reforma sense tractar d'enganyar-se a si mateix, sense cap gènere d'idealitzacions, la veu com un arranjamant entre dos parts (els grans terratinents i els camperols), que fins llavors havien usufruït en comú la terra en determinades condicions i que ara s'han dividit, a resultes de què s'ha modificat la situació jurídica d'ambdues parts. Els interessos d'aquestes van ser el factor determinant de la forma en què es va realitzar aqueixa divisió i de l'extensió que va rebre cada part. Aqueixos interessos determinaven les aspiracions d'ambdues parts, però la possibilitat per a una d'elles de participar de manera directa en la Reforma mateixa i en la solució pràctica dels diversos problemes de la seua realització, va ser precisament el que va determinar el seu predomini. Tal és la interpretació que Skaldin dona de la Reforma. Quant al problema principal de la Reforma (el dels parcel·les i els pagaments), s'hi deté de forma particularment minuciosa, i en els seus assajos hi torna més d'una vegada. (El seu llibre es compon d'11 assajos independents pel seu contingut, i recorda, per la seua forma, cartes del camp. El primer assaig apareix datat en 1866; l'últim, en 1869.) Respecte als anomenats camperols "amb poca terra", el llibre no conté, clar està, res de nou per al lector contemporani, però per al de fins de la dècada del 60, les seues afirmacions eren tan noves com valuoses. No ens proposem, per descomptat, repetir-les; només volem assenyalar allò que hi ha de particular en la caracterització que Skaldin fa d'aquest fenomen, i que allò que el distingeix avantatjosament dels populistes. No parla de l'"escassetat de terra", sinó que "s'ha retallat una part massa important dels millors parcel·les camperoles" (pàg. 213, així com també 214 i moltes d'altres; confrontar títol de l'assaig III); que les parcel·les fixades per les Reglamentacions van resultar inferiors a les que posseïen els camperols abans de la Reforma (pàg. 257); cita de pas alguns dels judicis i comentaris més característics dels camperols sobre aquest aspecte de la Reformaⁱ. Les explicacions i la documentació que aporta són extraordinàriament concretes, vigoroses i fins i tot rudes per a un escriptor com ell, de moderació i sensatesa excepcionals i, per les seues concepcions generals, indubtablement burgès. Si fins i tot un escriptor

ⁱ "Ella [cursiva de l'autor] ha retallat de tal manera nostra parcel·la, que ja no ens és possible viure: ens va encerclar amb els seus camps per totes les bandes, fins al punt que no tenim on enviar a pasturar els nostres animals: i damunt et fa pagar quant vol per la parcel·la i a banda per la terra que t'ha retallat." "Quin millorament de vida és aquest! (em va dir un camperol, antic tributari, home instruït i amb experiència en la vida). Van mantenir el tribut que pesava sobre nosaltres, i la terra l'han retallada."

com aquest s'expressa amb tanta energia, vol dir que el fenomen va cridar poderosament la seua atenció. També analitza com d'onerosos eren els pagaments amb una agudesa i profunditat poc comuna, i demostra les seues tesis amb una gran quantitat de fets. "Els impostos excessius (llegim en el subtítol de l'assaig III (1867)) són la causa principal de la seua pobresa (dels camperols)", i Skaldin assenyala que els impostos són superiors als ingressos que els camperols obtenen de la terra; cita d'*Els treballs de la Comissió Impositiva* les dades que mostren la distribució dels impostos que es perceben a Rússia, tant de les classes superiors com de les inferiors, d'on resulta que sobre aquestes últimes recau el 76 per cent de tots els impostos, i sobre les primeres tan sols el 17 per cent, mentre que en l'Europa occidental la relació és, en totes parts, moltíssim més favorable per a les classes inferiors. En el subtítol de l'assaig VII (1868) llegim: "Les desmesurades càrregues monetàries constitueixen una de les causes principals de la indigència dels camperols", i l'autor mostra com les noves condicions de vida exigeixen de colp al camperol diners, diners i més diners; mostra com en la "Reglamentació" es proposava també que els grans terratinents foren indemnitzats per l'abolició del règim de servitud, com la suma del tribut era fixat "d'acord amb les dades subministrades pels grans terratinents, pels seus administradors i intendents, és a dir, d'acord amb dades totalment arbitràries i falses", a conseqüència de tot això, els tributs mitjans deduïts per les comissions van resultar ser més elevats del que havien de ser en realitat. "A la càrrega dels tributs s'hi va afegir per als camperols la pèrdua de la terra que havien usufruït durant segles". "Si l'avaluació de la terra per al rescat s'hagués fet pel seu valor real en l'època de l'emancipació, i no capitalitzant el tribut, el rescat hauria pogut efectuar-se molt fàcilment i no necessitaria la col·laboració del govern, ni l'emissió de títols de crèdit". "El rescat, que segons l'esperit de la Reglamentació del 19 de febrer havia de ser un alleugeriment per als camperols i portar un millorament en les seues condicions de vida, tendeix en la realitat ben sovint, a augmentar inclús més la seua penúria". Mencionem ací totes aquestes cites (de per si poc interessants i en part antiquades) per a demostrar amb quanta energia s'expressava a favor dels interessos dels camperols un escriptor que es pronuncia contra la comunitat rural i que en tota una sèrie de problemes ha evidenciat ser un vertader manchesterià. És molt alligador assenyalar la total coincidència de quasi totes les tesis positives, i no reaccionàries, del populisme amb les d'aquest manchesterià. Se sobreentén que, amb semblants concepcions, Skaldin no podia lliurar-se a aqueixa embafadora idealització de la Reforma, com ho van fer i ho fan els populistes quan diuen que ella va sancionar la producció popular, que era superior a les reformes camperoles d'Europa occidental, que havia fet de Rússia quelcom així com una *tabula rasa*, etc. Skaldin no sols no ha dit ni podia dir res semblant, sinó que, al contrari, va dir amb franquesa, que la nostra Reforma camperola s'havia realitzat en condicions menys avantatjoses per als camperols, que havia sigut menys profitosa que la d'Occident. "El problema es plantejarà clarament (escrivia Skaldin) si ens preguntem per què les felices conseqüències de l'emancipació no es manifesten al nostre país amb la mateixa rapidesa i el mateix creixement progressiu, amb què es van manifestar per exemple, a Prússia i Saxònia, en el primer quart del present segle". "A Prússia, com en tota Alemanya, es rescataven, no les parcel·les dels camperols, que des de feia molt ja eren reconegudes per la llei com a propietat d'aquests, sinó la prestació obligatòria de serveis als grans terratinents".

Ara passarem de l'aspecte econòmic de la Reforma al jurídic, segons l'apreciació de Skaldin. Aquest és un ardent adversari de la caució solidària, del sistema de passaports i del poder patriarcal de la comunitat rural en els camperols (i de la societat petit burgesa) sobre els seus membres. En l'assaig III (1867) insisteix en el fet que s'ha de suprimir la caució solidària, la capitació i el sistema de passaports, en la necessitat d'establir impostos patrimonials igualitaris i de substituir els passaports per certificats gratuïts i permanents. "L'impost sobre passaports dins del propi país no existeix en cap altre Estat civilitzat". Com hom sap, aquest impost només va ser abolit en 1897. En el títol del IV assaig llegim: "L'arbitrarietat de les comunitats rurals i de les dumes urbanes en l'enviament de passaports i en el cobrament d'impostos a contribuents absents [...]. La caució solidària és un jou pesat que han de suportar els propietaris diligents i complidors pels ganduls". Skaldin vol explicar la diferenciació entre els camperolat, que ja llavors començava a manifestar-se, fent referència a les qualitats personals d'aquells que progressen i dels que s'arruïnen. Descriu minuciosament les dificultats amb què entropessen els camperols que viuen a Sant Petersburg per a obtenir i prorrogar els passaports, i refuta l'objecció dels que diuen "gràcies a Déu que tota aquesta massa de

camperols sense terra no ha sigut inclosa en els registres de les ciutats i no ha vingut a augmentar el nombre dels habitants urbans que no tenen béns arrels"... "La bàrbara cançó caució"... "Hom es pregunta: pot hom anomenar lliures, des d'aquest punt de vista civil, les persones col·locades en semblant situació? No és açò el mateix que la *glebae adscripti*?". Culpen la Reforma camperola; "Però potser és culpable la Reforma camperola si la legislació, després d'emancipar el camperol de la seua servitud no l'ha pogut alliberar de les cadenes que el subjecten a la societat i al lloc on viu? [...] ¿On està, doncs, la seua llibertat civil, si el camperol no pot escollir el lloc de residència, ni les seues ocupacions?". En forma vertaderament justa i precisa, Skaldin denomina el nostre camperol "proletari sedentari."ⁱⁱ En el títol de l'assaig VIII (1868) llegim... "L'adscripció dels camperols a la comunitat i a la parcel·la entorpeix el millorament de les condicions de vida [...] És una trava per al desenvolupament dels treballs de temporada". "A més de la ignorància i la càrrega aclaparadora que representa l'augment progressiu dels impostos», una de les causes que trava el desenrotllament del treball camperol i, per consegüent del seu benestar, és la seua adscripció a la comunitat i a la parcel·la. Lligar la mà d'obra a un lloc determinat i encadenar la comunitat rural amb lligams indissolubles és ja per si mateixa una condició extremadament desavantatjosa per al desenrotllament del treball, per a la iniciativa personal i per a la petita propietat agrària". "Els camperols subjectes com estan a la seua parcel·la i comunitats, privats de la possibilitat d'emprar el seu treball on resulte més; productiu i avantatjós per a ells, han quedat com congelats dins d'aqueixa forma de vida semblant a la d'un ramat, improductiva, tal com havien sortit del règim feudal". L'autor, per consegüent, enfoca els problemes de la forma de vida camperola des d'un punt de vista netament burgès, però, tot i això (amb més exactitud: per això) aprecia, de forma extraordinàriament justa, com de perniciosa és l'adscripció dels camperols per a tota l'evolució social i per a ells mateixos. Amb singular força (hi agregarem per la nostra part) es manifesta aquest perjudici sobre les capes inferiors dels camperols entre el proletariat rural. Skaldin diu amb el màxim encert: "és lloable la preocupació de la llei per a que els camperols no queden sense terra; però convé no oblidar que els mateixos camperols se'n preocupen moltíssim més que qualsevol legislador". "A més de l'adscripció dels camperols a la seua parcel·la i a la comunitat, inclusivament el seu allunyament provisorï per a guanyar un jornal, entropessa amb una multitud de restriccions i despeses, a conseqüència de la caució solidària i el sistema de passaports". "Nombrosos camperols, al meu entendre, trobarien una sortida a la difícil situació actual si es prenguessen [...] mesures tendents a facilitar als camperols la possibilitat de renunciar a la terra". Ací Skaldin expressa un desig que contradiu de mode radical tots els projectes populistes, que acaben tots en el resultat: reforçament de la comunitat rural, no alienació de les parcel·les, etc. Nombrosos fets han provat plenament des de llavors que Skaldin tenia raó: mantenir els camperols subjectes a la terra i el tancat caràcter estamental de la comunitat rural, només empitjoren la situació del proletariat rural, entorpeixen el desenvolupament econòmic del país i no ofereixen, de cap manera, condicions per a defensar el "proletari sedentari" contra les pitjors formes de subjugació i dependència, contra la caiguda vertical del salari i del nivell de vida.

De les cites transcrites, el lector pot deduir ja que Skaldin és enemic de la comunitat rural. Es pronuncia en contra de la mateixa i de la redistribució de les terres des del punt de vista de la propietat privada, de la iniciativa privada, etc. (pàgs. 142 i següents). Refuta als que defenen la comunitat i afirma que el "dret consuetudinari secular" ja ha caducat: "En tots els països, a mesura que els habitants rurals es posaven en contacte amb el medi civilitzat, el dret consuetudinari va anar perdent la seua puresa primitiva, s'ha anat menyscabant i deformant. Aquest fenomen s'observa també al nostre país; el poder del "mir" esdevé poc a poc el poder dels usurers i dels buròcrates rurals, que en compte de protegir el camperol, l'oprimeix com un pesat jou", observació molt justa, la veracitat de la qual ha sigut confirmada durant els últims 30 anys per una infinitat de fets. "La família

ⁱ Camperols de l'època de l'antic Imperi Romà adscripts a les parcel·les de què no hi podien sortir àdhuc si la seua explotació no els bastava per a viure.

ⁱⁱ Skaldin ha mostrat molt detalladament la justícia. no únicament de la primera, sinó també de la segona part d'aquesta definició (proletari). Dedicava molt d'espai en els seus assajos a la descripció de la situació de dependència dels camperols i de la seua misèria, de la difícil situació dels peons, a la "descripció de la fam de 1868", etc. (títol de l'assaig V) i de tota mena de formes de subjugació i humiliació del camperol. També en la dècada del 60, igual que en la del 90, va haver-hi gent que silenciava i negava la fam. Skaldin s'alça ardentment contra ella. Clar està que seria superflu portar cites minucioses sobre aquesta matèria.

patriarcal, la possessió comunal de la terra, el dret consuetudinari”, segons el parer de Skaldin, estan irremissiblement condemnats per la història. “Aquells que abrigaren el desig de conservar per sempre aquests venerats monuments dels segles passats, demostrarien amb això que estan més disposats a deixar-se arrossegar per una idea que a penetrar en la realitat i comprendre la marxa irrefrenable de la història”, i agrega a aquesta observació efectivament justa una vibrant filípica manchesteriana. “L’usdefruit comunal de la terra (diu en un altre lloc) col·loca cada camperol en situació d’esclau respecte a tota la societat”. Així, doncs, en Skaldin, la incondicional hostilitat envers la comunitat rural, des d’un punt de vista netament burgès, es vincula amb una conseqüent defensa dels interessos dels camperols. No l’inspira en absolut aqueixos absurds projectes de destruir la comunitat rural per la violència i d’implantar, pel mateix mitjà, un altre sistema semblant de propietat de la terra, projectes que solen elucubrar els actuals enemics d’aquella comunitat, els que es pronuncien en contra d’aquesta i defenen la descarada ingerència en la vida camperola de cap manera des del punt de vista dels interessos dels seus integrants. Al contrari, Skaldin refuta amb energia ser inclòs entre els partidaris de “la destrucció violenta de l’usdefruit comunal de la terra”. “La Reglamentació del 19 de febrer ha deixat (diu) molt sàviament en mans dels mateixos camperols la decisió [...] de passar [...] de l’usdefruit comunal al familiar. En efecte, ningú, fora dels camperols mateixos, pot decidir amb fonament sobre l’oportunitat de semblant pas.” Per tant Skaldin és adversari de la comunitat rural només en el sentit que aquesta trava el desenvolupament econòmic, la sortida dels camperols; de la comunitat rural, i la renúncia a la terra, és a dir, en el mateix sentit en què ara es manifesten contraris a la comunitat els “deixebles russos”; aquesta hostilitat res té de comú amb la defensa dels interessos egoistes dels grans terratinents, ni amb la dels vestigis i l’esperit del règim de servitud, ni amb la ingerència en la vida dels camperols. És molt important tenir en compte aquesta diferència, per quant els populistes d’avui, habituats a veure adversaris de la comunitat rural només en el camp de *Moskòvskie Viédomosti*, etc., simulen de bon grat no comprendre una altra forma d’hostilitat envers la comunitat.

El punt de vista general de Skaldin respecte a les causes de la penosa situació dels camperols, es redueix a què totes elles es basen en les supervivències del règim de servitud. En descriure la fam de l’any 1868, Skaldin fa notar que els grans terratinents feudals es referien a ella amb malèvola alegria i deien que el seu origen residia en la indisciplina dels camperols, en la supressió de la tutela del gran terrinent, etc. Skaldin es rebel·la vivament contra aquestes opinions. “Les causes d’empobriment dels camperols (diu) rau en l’herència que ha deixat el règim feudal, i no és un resultat de l’abolició d’aquest; aqueixes són les raons principals que mantenen la majoria dels nostres camperols en un nivell pròxim al proletariats”, i repeteix els judicis abans citats sobre la Reforma. És absurd atacar les particions familiars: “Encara que aquestes particions causen un dany temporal als interessos materials dels camperols, deixen fora de perill, en canvi, la seua llibertat individual i la dignitat moral de la família camperola, és a dir, els béns superiors de l’home, sense els quals no és possible que triomfe l’esperit ciutadà”, i Skaldin assenyala, amb raó, les autèntiques causes de la campanya contra les particions: “molts grans terratinents exageren el perjudici que ocasionen les particions i hi descarreguen a sobre, de la mateixa manera que sobre l’ebrietat dels camperols, totes les conseqüències d’aquestes o altres causes de la indigència dels camperols el reconeixement de les quals és tan desagradable per als grans terratinents”. Als que diuen que ara es parla molt sobre la pobresa camperola, mentre que abans hom no la mencionava per a res (cosa que provaria que la situació dels camperols ha empitjorat), Skaldin contesta: “Per a poder apreciar en el seu just valor els resultats de l’emancipació del camperols dels grans terratinents, comparant la seua situació actual amb la d’abans, s’hauria d’haver retallat les parcel·les dels camperols durant el règim feudal, com es va fer després, i carregar els camperols de llavors totes les gabelles imposades després de l’emancipació, i es veuria així com els camperols haurien suportat tal situació”. Aquest és un tret granment característic i important de les concepcions de Skaldin, qui atribueix totes les causes que empitjoren la situació dels camperols a les supervivències del règim feudal que ha deixat en herència les prestacions, els tributs, els retalls de terra, la falta de drets individuals i l’obligatorietat per als camperols de tenir un lloc fix de residència. Skaldin no veu, ni admet tan sols la idea que les causes de l’empobriment camperol residisca en el mateix règim de les noves relacions econòmiques i socials, en el mateix règim de l’economia posterior a la Reforma, perquè està profundament convençut que amb la completa abolició de tots aquests vestigis del règim feudal sobrevindrà la

prosperitat general. El seu punt de vista és particularment negatiu: si s'eliminen les traves al lliure desenvolupament dels camperols, si s'eliminen totes les cadenes heretades del règim feudal, tot anirà bé en aquest món, que és el millor de tots. "De part del poder estatal (diu Skaldin), ací [és a dir, respecte als camperols] només pot haver-hi un camí: la gradual i contínua *eliminació de les causes* que han portat al nostre camperol a la feblesa i pobresa actuals, i que no li permeten alçar cap i progressar" (la cursiva és meua). En aquest aspecte resulta molt il·lustrativa la resposta que Skaldin dóna als que defenen la "comunitat" (o siga, la subjecció dels camperols a la comunitat rural i a la parcel·la) i al·leguen que en cas contrari "es formaria un proletariat rural". "Aquesta objecció (diu Skaldin) cau per si mateixa, si es té en compte les immenses extensions de terra que tenim sense cultivar i que no troben mà d'obra que les treballe. Quan la llei deixi d'imposar restriccions a la distribució natural de la mà d'obra, a Rússia només seran vertaderament proletaris els que són captaires de professió, o la gent incorregiblement corrompuda i lliurada a la beguda"; punt de vista típic dels economistes i "il·lustrats" del segle XVIII, que van creure que l'abolició del règim feudal i de totes les seues supervivències crearia sobre la terra el regne del benestar universal. Potser un populista miraria Skaldin amb altivesa i diria simplement: és un burgès. Sí, clar està, Skaldin ho és, però és el representant de la ideologia burgesa progressista, mentre que la ideologia del populista és petit burgesa i reaccionària en moltíssims aspectes. I aquest "burgès" ha sabut defensar millor inclús que un populista els interessos pràctics i reals dels camperols, interessos que han coincidit i coincideixen amb les exigències de tot el desenvolupament social!ⁱ

Per a finalitzar la caracterització de les concepcions de Skaldin, afegirem que aquest autor és enemic del sistema dels estaments, partidari d'una justícia única per a tots, simpatitza "en teoria" amb la supressió dels estaments en el districte, és fervent partidari de la instrucció pública, particularment àmplia, de l'autoadministració i de les institucions del zemstvo; és partidari d'un ampli crèdit agrari, sobretot del petit crèdit, perquè hi ha una gran demanda de terres entre els camperols. També ací es palesa el "manchesteria": Skaldin diu, per exemple, que els bancs de zemstvo i urbans són "una forma patriarcal o primitiva de bancs", que ha de cedir el lloc als bancs privats, els quals gaudeixen de "totes les prerrogatives". El valor de la terra es pot augmentar "per mitjà de la reanimació de l'activitat industrial i comercial en les nostres províncies", etcètera.

Resumint. Pel caràcter de les seues concepcions, Skaldin pot ser anomenat burgès il·lustrat, i les mateixes recorden extraordinàriament a les dels economistes del segle XVIII (refractades, clar està, pel prisma de les condicions russes), i el caràcter general "il·lustrat" de l'"herència" de la dècada del 60 ha sigut exposat per ell amb destacat relleu. Igual que els il·luministes d'Europa occidental i la majoria dels representants de la literatura de la dècada del 60, Skaldin està animat per un ardent odi envers el règim feudal i totes les seues manifestacions en el terreny econòmic, social i jurídic. Aquest és el primer tret característic de l'"il·lustrat". El segon, comú a tots els il·lustrats russos, és la ferverosa defensa de la instrucció, de l'autoadministració, de la llibertat, de les formes europees de vida i, en general, de l'uropeïtzació de Rússia en tots els aspectes. Finalment, el tercer tret característic de l'"il·lustrat" és la defensa dels interessos de les masses populars, principalment dels camperols (els que encara no estaven del tot emancipats, o els que s'anaven emancipant en l'època dels il·lustrats), la sincera fe en què l'abolició del règim feudal i de les seues supervivències hauria de portar el benestar, general, i el sincer desig de contribuir-hi. Aquests tres trets constitueixen també l'essència del que entre nosaltres s'anomena "l'herència de la dècada del 60", i és important subratllar que res hi ha de populista en aquesta herència. A Rússia no són pocs els escriptors que, per les seues concepcions, participen de les mencionades característiques i que, no obstant això, mai van tenir res en comú amb el populisme. Quan les concepcions d'un escriptor responen a aqueixa característica, s'hi reconeix a qui "ha cuidat les tradicions de la dècada del 60", independentment de la seua actitud envers el populisme. A ningú, clar està, se li ocorreria dir, per exemple, que el senyor M. Stasiulievitx, l'aniversari del qual es va festejar fa poc, "ha renunciat a l'herència" perquè va ser adversari del

ⁱ I al contrari, totes les mesures pràctiques progressistes que trobem entre els populistes són, o pel seu contingut, *completament burgeses*, és a dir, estan encaminades precisament al desenvolupament capitalista i no a un altre. Només petits burgesos podien inventar la teoria segons la qual l'ampliació de la possessió territorial camperola, la reducció dels impostos, el canvi de residència, el crèdit, l'ascens de la tècnica, la regulació de la venda i altres mesures semblants poden servir a una "producció popular".

populisme o perquè es va mantenir indiferent davant dels problemes plantejats pel mateix. Hem pres com a exemple Skaldinⁱⁱ precisament perquè en ser un representant indubtable de l'“herència” és, alhora, un enemic irreductible de les institucions del passat que el populisme ha defès.

Hem dit que Skaldin és un burgès i ho afirmem amb nombrosos exemples. No obstant això, és necessari fer una reserva: sovint aquesta paraula s'entén entre nosaltres de forma absolutament incorrecta, estreta i antihistòrica, i hom la vincula (sense distingir les èpoques històriques) amb la defensa egoista dels interessos d'una minoria. No s'ha d'oblidar que en l'època en què escrivien els il·lustrats del segle XVIII (als que l'opinió més generalitzada reconeix com a líders de la burgesia), i en la que escrivien els nostres il·lustrats, en l'època que va del 40 al 60, tots els problemes socials es reduïen a la lluita contra el règim feudal i les seues supervivències. Les noves relacions econòmiques i socials i les seues contradiccions es trobaven encara en estat embrionari. Per això, cap interès egoista podia llavors manifestar-se en els ideòlegs de la burgesia; ben al contrari, tant a Occident com a Rússia, creien amb tota honestedat en la prosperitat general i la desitjaven sincerament. No veien (i en part encara no podien veure) les contradiccions en el règim que sorgia del feudalisme. No en va Skaldin cita Adam Smith en el seu llibre: hem vist que, tant les seues concepcions com el caràcter de la seua argumentació, repeteixen, en molts casos, les tesis d'aquest gran ideòleg de la burgesia progressista.

Si llavors, enfront de les aspiracions concretes de Skaldin posem, per un costat les concepcions dels populistes contemporanis, i per l'altre l'actitud envers ells dels “deixebles russos”, veurem que aquests últims recolzaran sempre les aspiracions de Skaldin, per quant aquestes tradueixen els interessos de les classes socials progressistes, els interessos vitals de tot el desenrotllament social en el camí emprés, o siga, el camí capitalista. I quant als canvis que els populistes han aportat a aqueixes aspiracions concretes de Skaldin o a la seua manera de plantejar els problemes, són negatius i els “deixebles” els rebutgen. Aquests últims no es “llancen” contra l'“herència” (açò és una invenció absurda) sinó contra allò que els populistes li agreguen de romàntic i de petit burgès, i que ara passarem a analitzar.

II

ALLÒ QUE EL POPULISME AGREGA A L'“HERÈNCIA”

De Skaldin passarem a Engelhardt. Les seues *Cartes des del camp* són també assajos econòmics i socials sobre el mateix, de manera que, tant pel contingut com per la forma, el seu llibre s'assembla molt al d'aquell. Engelhardt és molt més talentós que Skaldin, i les seues *Cartes des del camp* estan escrites en un estil més vivaç i imaginatiu. No contenen extensos raonaments com els del madur autor de *En un perdut racó del camp i en la capital* però en canvi abunden en imatges i en caracteritzacions molt més encertades. No és res estrany, doncs, que el seu llibre gaudi de tan ferma simpatia per part del públic lector i que haja sigut reeditat fa molt poc, mentre que el de Skaldin està quasi completament oblidat, malgrat que les cartes d'Engelhardt es van començar a publicar en *Otiéxestviennie Zapiski* a penes dos anys després de l'aparició del llibre de Skaldin. Per això no

ⁱⁱ Se'ns objectarà, tal vegada, que ni l'hostilitat de Skaldin envers la comunitat rural ni el to que empra són típics de la dècada del 60. Però no es tracta només de la comunitat sinó de les concepcions comunes a tots els il·lustrats i que Skaldin comparteix. En allò que fa al to, en efecte, pot ser que no siga típic, per la seua manera serena, moderada, gradual de raonar, etc. No en va Engels va anomenar Skaldin *liberalconservativ*. No obstant això, escollir un representant de l'herència amb un to més típic hauria sigut en primer lloc, inconvenient per diversos motius i en segon lloc, hauria pogut suscitar malentesos en fer un paral·lel amb el populisme actual. Pel caràcter mateix del nostre objectiu, el to (tot i el refrany) *no fa la música*, i el to de Skaldin, precisament perquè no és típic, destaca amb més relleu la seua “música”, és a dir, el contingut de les seues concepcions. I a nosaltres només ens interessa aqueix contingut. Només pel contingut de les concepcions (i no pel to que els escriptors empenen) ens proposem traçar el paral·lel entre ells.

creiem que siga necessari donar a conèixer al lector el contingut del llibre d'Engelhardt; ens limitarem, doncs, a una breu caracterització de dos aspectes de les seues concepcions: en primer lloc, les relatives a l'"herència", en general i en particular, comuns a Engelhardt i a Skaldin; en segon terme les concepcions específicament populistes. Engelhardt és ja un *populista*, però en les seues concepcions hi ha encara tants trets propis dels il·lustrats, tant d'allò que ha sigut rebutjat o alterat pel populisme contemporani, que és difícil ubicar-lo en el lloc que li correspon: entre els representants de l'"herència" en general, sense el color populista. Engelhardt s'aproxima als primers abans que res, per la notable lucidesa de les seues concepcions, per la forma simple i directa de caracteritzar la realitat, per la denúncia implacable de tots els aspectes negatius dels "pilars" en general, i dels camperols en particular, d'aqueixos mateixos "pilars" la falsa idealització i embelliment constitueixen part integrant i necessària del populisme. El populisme d'Engelhardt, tot i que expressat de forma molt dèbil i tímida, es troba per això mateix, en directa i oberta contradicció amb el camp de la *realitat* rural, que amb tant de talent ha traçat; i si algun economista o publicista prengués com a base dels seus judicis sobre el camp les dades i observacions aportats per Engelhardt, li seria impossible extraure d'aquest material conclusions populistes. Qui diu populisme diu idealització del camperol i de la seua comunitat i els populistes de tots les matisos, des del senyor V. V. fins al senyor Mikhailovski, han rendit un bon tribut a aquesta tendència a idealitzar i embellir la "comunitat". En Engelhardt no hi ha ni rastre de tal embelliment. En contraposició a la fraseologia corrent sobre l'esperit de comunitat del nostre camperol i al costum d'oposar a aqueix "esperit de comunitat" l'individualisme de les ciutats, la competència en l'economia capitalista, etc., Engelhardt posa al descobert, de manera implacable, el sorprenent individualisme del petit agricultor. Mostra minuciosament que "quan es tracta de la propietat, els nostres camperols són els propietaris més extremistes" (pàg. 62, citat segons l'edició de 1885), que no toleren "el treball en conjunt", l'odien per motius estrictament personals i egoistes, treballant en comú, cadascú tem treballar més que l'altre". Aquest temor de treballar un poc més arriba al seu més alt grau de comicitat (potser fins i tot de tragicomèdia) quan l'autor relata com les dones que viuen en una mateixa casa posseeixen efectes domèstics comuns i pertanyen a una mateixa família, llaven cada una d'elles la part de la taula en la qual mengen; o quan munyen les vaques per torn per a arregar la llet per al seu xiquet (per temor de ser enganyades) i preparen cada una per separat la farinetes per al seu fill. Engelhardt exposa amb tants detalls aquests trets, els confirma amb tal quantitat de fets, que no es pot dir que siguin fets aïllats. Una de dos: o Engelhardt és un mal observador que no mereix confiança, o les faules sobre l'esperit de comunitat i de les qualitats comunitàries dels nostres camperols són pura ficció que atribueixen a l'economia trets que no corresponen a la forma de *propietat de la terra* (forma de propietat de la terra en la qual a més hom fa abstracció d'aspectes administratius i fiscals). Engelhardt mostra que en la seua activitat econòmica el camperol tendeix a arribar a ser kulak: "cada camperol és, en certa manera, un kulak en potència", "l'ideal d'arribar a ser kulak impera en l'ambient camperol [...]. Més d'una vegada he mostrat que en el camperol es troben desenrotllats al màxim l'individualisme, l'egoisme, la tendència a l'explotació [...]. Cada un se sent orgullós de ser un peix gran i tendeix a devorar el xic". Que els camperols no tendeix precisament cap al règim de "comunitat", a la "producció popular", sinó cap al règim petit burgès propi de tota societat capitalista és el que demostra Engelhardt de manera magistral. Ha comprovat i demostrat irrefutablement que el camperol acomodad aspira a ocupar-se d'operacions comercials, de fer pagar en treball el cultiu del cereal, de comprar el treball del camperol més pobre, és a dir, traduït al llenguatge dels economistes, que els mugics emprenedors tenen tendència a transformar-se en burgesia rural. "Si en compte d'organitzar-se en arteles, diu Engelhardt, els camperols treballen cadascú pel seu compte, veurem entre ells, encara que hi haja terra en abundància, camperols propietaris, camperols sense terra i peons. Diré més: crec que la diferència en la situació econòmica dels camperols serà inclús més considerable que avui. Malgrat la possessió comunal de la terra, al costat de "ricassos" hi haurà molts camperols sense terra, en la pràctica peons. ¿De què em serveix a mi o als meus fills tenir dret a la terra, si no

ⁱ Dit siga de pas: açò seria no sols extraordinàriament interessant i instructiu, sinó una manera de procedir totalment legítima per a un economista que fa una investigació. Si els homes de ciència confien en el material contingut en les enquestes (respostes i judicis de molts propietaris poc informats i no sempre imparcials que no tenen una concepció completa i els punts de vista dels quals no han sigut ben meditats), ¿per què no confiar en les observacions que durant 11 anys sencers va estar arreglant un home de notable esperit d'observació i d'indubtable sinceritat, un home que ha estudiat molt bé la matèria de què parla?

tinc capital ni apers per a cultivar-la? És com donar-li terra a un cec, dient-li: menja!”. La “hisenda tipus artel” apareix ací amb una certa trista ironia, solitària, com la ingènua expressió d’un bon desig, que no sols no sorgeix de les dades que existeixen sobre els camperols, sinó que és refutat i exclòs expressament per les aqueixes dades.

Un altre tret, que aproxima Engelhardt als representants de l’herència sense color populista, és la seua convicció que la causa principal i bàsica de la penosa situació dels camperols resideix en les supervivències del règim feudal i en la reglamentació que li és pròpia. Si hom elimina aqueixos vestigis i aqueixa reglamentació, s’acabarà el problema. L’hostilitat absoluta d’Engelhardt a aqueixa reglamentació, la seua sarcàstica ridiculització de tota temptativa de beneficiar el mugic, per mitjà d’una reglamentació vinguda des de dalt, està en franca contradicció amb les esperances populistes en “la raó i la consciència, en la saviesa i el patriotisme de les classes dirigents” (paraules del senyor luzhakov en *Rússkoie Bogatstvo*, 1896, número 12, pàgina 106), amb la projectomania populista a propòsit de l’“organització de la producció”, etc. Recordem amb quant de sarcasme arremet Engelhardt contra la disposició que prohibeix la venda, en els molins, de vodka per a “bé” del camperol; amb quina indignació parla de la disposició de diversos zemstvos en 1880 prohibint sembrar sègol abans del 15 d’agost, aqueixa grollera ingerència dels “savis” de gabinet (sota pretext també, de vetllar pels interessos dels camperols) en l’economia de “milions de camperols propietaris”. Després d’assenyalar l’existència de reglaments i disposicions com ara la prohibició de fumar en els boscos de coníferes, de pescar lluços de riu a la primavera, de talar bedolls joves en “maig”, de destruir nius, etc., Engelhardt anota sarcàsticament: [...] “la sort del camperol ha sigut sempre i continua sent la preocupació fonamental dels intel·lectuals. Qui viu per a si mateix? Tots viuen per al camperol! [...]. El mugic és ximple, no pot arreglar-se a soles. Si ningú es preocupa per ell, és capaç de cremar tots els boscos, exterminar tots els pardals, pescar tots els peixos, arruïnar la terra i acabar amb si mateix”. Digues-me, lector, ¿podria aquest escriptor mostrar alguna simpatia, per exemple, per les lleis tan preferides dels populistes sobre la impossibilitat d’alienar les parcel·les? Podria dir quelcom semblant a la frase anteriorment citada, d’un dels pilars de *Rússkoie Bogatstvo*? ¿Podria compartir l’opinió d’un altre pilar de la mateixa revista, el senyor N. Kàrishev, qui retrau als nostres zemstvos de províncies (en la dècada del 90!) per “no trobar lloc” “per a grans i serioses inversions sistemàtiques amb vista a organitzar el treball agrícola”?¹

Assenyalarem encara un altre tret que fa que Engelhardt estiga prop de Skaldin: no té consciència del caràcter purament burgès de bon nombre d’expressions de desitjos i mesures. No és que Engelhardt vullga idealitzar al petit burgès, ni que busque excuses (à la manera del senyor V. V.) per haver aplicat aqueix qualificatiu a tal o qual empresari. No, de cap manera. Com a patró pràctic s’apassiona per tot allò que és progressista i que contribueix al millorament de la seua hisenda sense notar, en absolut, que el caràcter social d’aquests perfeccionaments és la millor refutació de les seues pròpies teories sobre la impossibilitat del capitalisme al nostre país. Recordem, per exemple, el seu entusiasme pels èxits que ha obtingut en la seua hisenda, gràcies al *pagament a destall* dels obrers (per colpejar el lli, per la batuda, etc.). Engelhardt no sospita ni tan sols que la substitució del salari periòdic pel pagament a destall és un dels procediments més correntment utilitzats per l’economia capitalista en desenrotllament, per a intensificar el treball i augmentar la quota de plusvàlua. Un altre exemple. Engelhardt ridiculitza el programa de *Zemliediéltxeskaia Gazeta* que diu: “suspensió del lliurament dels camps per a treballar-los *per cycles*, organització de l’explotació basada en el treball de peons, introducció de màquines i ferramentes perfeccionades, cria de bestiar de raça, sistema de rotació de cultius, millorament de prats i camps de pasturatge, etc., etc.” “Però si tot açò no són més que frases generals!”, exclama Engelhardt. I no obstant això, aquest és precisament el programa que ell mateix realitza en la pràctica, i el progrés tècnic aconseguit en la seua hisenda es deu, justament, al fet d’haver organitzat la seua explotació sobre la base del treball de peons. I inclús més: ja hem vist amb quanta franquesa i lleialtat va posar al nu les vertaderes tendències del camperol emprenedor; no obstant això, açò no li ha impedit, en absolut, afirmar que “no es necessiten fàbriques, sinó *petites* [cursiva seua] destil·leries d’aiguardent, molins d’oli, etc., és a dir, “és necessari” que la burgesia rural passe a transformar la producció agrícola sobre la base tècnica,

¹ *Rússkoie Bogatstvo*, 1896, número 5, maig. Article del senyor Kàrishev sobre les inversions dels zemstvos provincials per a l’aplicació de les mesures d’ordre econòmic.

el que sempre i per tot arreu ha sigut un dels trets més importants del capitalisme agrari. És que Engelhardt no ha sigut un teòric, sinó un propietari pràctic. Una cosa és raonar sobre la possibilitat d'un progrés sense capitalisme, i una altra dirigir un mateix una hisenda. Col·locat en la tasca d'organitzar racionalment la seua hisenda, Engelhardt s'ha vist obligat, per les circumstàncies que el rodejaven, a recórrer a procediments netament capitalistes i fer a una banda tots els seus dubtes teòrics i abstractes respecte al treball de "peons". En teoria, Skaldin raonava com un típic manchesterià, sense notar gens ni mica, ni aquest caràcter dels seus raonaments, ni el fet que els mateixos estan en concordança amb les necessitats de l'evolució capitalista de Rússia. En la pràctica, Engelhardt s'ha vist obligat a procedir com un típic manchesterià, malgrat les seues protestes teòriques contra el capitalisme i al seu propi desig de creure que el nostre país seguiria els seus propis camins.

Però per les conviccions d'Engelhardt estem obligats a anomenar-lo populista. Ell veu ja amb claredat la vertadera tendència del desenvolupament econòmic de Rússia i comença a justificar les contradiccions d'aqueix desenvolupament. S'esforça en demostrar la impossibilitat del capitalisme en l'agricultura a Rússia, en demostrar que "nosaltres no tenim serfs", tot i que ell mateix, i del mode més minuciós, va refutar les faules sobre la falta de la nostra mà d'obra, malgrat haver confessat el míser salari pel qual treballa el seu vaquer Piotr i la seua família, a la qual li queden, a banda de la manutenció, 6 rubles per any "per a comprar sal, oli vegetal i roba". "I encara hom l'enveja i si l'acomiadés es presentaran en l'acte 50 voluntaris per a ocupar el seu lloc". En assenyalar l'èxit de la seua hisenda, l'hàbil maneig de l'aladre pels obrers, exclama triomfalment: "I qui són aqueixos camperols? Els ignorants i sense escrúpols camperols russos".

Després d'haver dissipat per mitjà de l'exemple de la seua pròpia administració, mitjançant la denúncia de l'individualisme camperol, totes les il·lusions sobre l'"esperit de comunitat", Engelhardt no "creu" menys en la possibilitat que els camperols passen a la hisenda tipus artel, i està "convençut" que així ocorrerà, que ens correspon a nosaltres els russos, realitzar aquesta gran obra, introduir nous mètodes d'administració. "Allí rau el caràcter original, la peculiaritat de la nostra economia". L'Engelhardt realista deixa el lloc a l'Engelhardt romàntic, que supleix l'absoluta falta d'"originalitat" en els seus propis mètodes administratius i en la dels camperols que ha observat, amb la creença en l'"originalitat" futura! D'aquesta creença no hi ha ja més que un sol pas als trets ultrapopulistes que es troben (molt rarament, és veritat) en Engelhardt, a un estret nacionalisme que frega amb el xovinisme ("a Europa mateixa farem miquetes", "en la mateixa Europa el camperol estarà amb nosaltres", deia Engelhardt, parlant de la guerra a un gran terratinent), i fins a la idealització de les prestacions! Sí, el mateix Engelhardt, que dedica tantes pàgines excel·lents del seu llibre a descriure la desesperada i humiliant situació del camperol que, en haver pres diners o cereals en préstec per a tornar-los amb el seu treball, es veu obligat a treballar quasi gratuïtament, en les pitjors condicions de dependència personal¹ aquest mateix Engelhardt arriba fins i tot a dir que "seria bo que el doctor (es tracta de saber si era útil i necessari tenir un metge en el camp V. I.) tingués la seua pròpia hisenda, de manera que el camperol pogués pagar amb el seu treball l'assistència mèdica". Els comentaris sobren.

En resum, si en la concepció d'Engelhardt fem un paral·lel entre els trets més positius definits més amunt (és a dir, aquells que li són comuns amb els representants de l'"herència", sense cap color populista) i els trets negatius (o siga, populistes), haurem de reconèixer que els primers predominen en l'autor de Cartes des del camp, mentre que els segons només apareixen com una mena d'intercalació estranya, casual, provinent de fora i que no té connexió amb el to fonamental del llibre.

III

¹ Recordeu-hom l'escena: l'intendent (és a dir, l'administrador del gran terratinent) crida el camperol a treballar quan aquest té el seu propi blat que es desgrana i es veu obligat a anar. Només perquè li recorden que, si no ho fa, l'espera "una bona palissa",

HA GUANYAT L'“HERÈNCIA” EN VINCULAR-SE AMB EL POPULISME?

Però llavors què entén vostè per populisme?, preguntarà probablement el lector. El contingut del concepte d'“herència” va ser definit més amunt, però sobre la noció del “populisme” no s'hi fa cap enunciació.

Entenem per populisme un sistema de concepcions que comprèn els tres trets següents: 1) *Hom sosté que el capitalisme és en Rússia un fenomen de decadència, de regressió.* D'ací la tendència i el desig de “detenir”, “paralitzar”, “impedir” que el capitalisme “trenque” els pilars seculars, i altres laments reaccionaris per l'estil. 2) *Hom reconeix l'originalitat del règim econòmic rus, en general, i el del camperol amb la seua comunitat rural, artel, etc., en particular.* Els populistes no consideren necessari aplicar a les relacions econòmiques russes els conceptes que sobre les diverses classes socials i els seus conflictes ha elaborat la ciència contemporània. Consideren la comunitat rural com quelcom superior i millor comparant-la amb el capitalisme; és la idealització dels “pilars”. Neguen i dissimulen les contradiccions que existeixen entre els camperols, pròpies de tota economia mercantil i capitalista, neguen tota relació entre aquestes contradiccions i la forma més desenrotllada que tenen en la indústria i en l'agricultura capitalista. 3) *Hom desconeix el vincle que nuga la “intel·lectualitat” i les institucions polítiques i jurídiques del país amb els interessos materials de determinades classes socials.* La negació d'aquest vincle, la falta d'una explicació materialista d'aquests factors socials, obliguen a veure en ells una força capaç d'“arrossegar la història per altres camins” (senyor V. V.), “desviar-se del camí” (senyor N.-on, senyor Iuzhakov i d'altres), etc.

Açò és allò que nosaltres entenem per “populisme”. Ja veu el lector que fem aquest terme en l'ampli sentit de la paraula, com l'empen també tots els “deixebles russos” que es pronuncien contra tot un sistema de concepcions i no contra alguns dels seus representants aïllats, entre els quals, clar està, hi ha diferències, i a vegades no petites, que ningú desconeix. Però les particularitats que hem citat d'aqueixa concepció del món són comunes als diferents representants del populisme, començant amb... bo, diguem, el senyor Iúsov i acabant amb el senyor Mikhailovski. Els senyors Iúsov, Sazónov, V. V. i altres agreguen als mencionats trets negatius alguns més, igualment negatius, que no veiem, per exemple, en el senyor Mikhailovski, ni en altres col·laboradors de l'actual *Rússkoie Bogatstvo*. Per cert que seria incorrecte negar les diferències que existeixen entre els populistes en el sentit abstracte del terme i els populistes en general; però més incorrecte inclús seria desconèixer que les concepcions econòmiques i socials fonamentals de tots i cadascun dels populistes coincideixen en els punts principals assenyalats. I ja que els “deixebles russos” refuten precisament aqueixes concepcions fonamentals, i no sols les seues “lamentables desviacions”, cap al costat pitjor, tenen, és evident, ple dret d'emprar la noció de “populisme” en l'ampli sentit de la paraula. I no sols tenen aqueix dret, sinó que no poden procedir d'una altra manera

Per a tornar a les concepcions fonamentals del populisme ja assenyalades, hem de fer constar, abans que res, que l'“herència” res té a veure amb aqueixes concepcions. Hi ha una sèrie d'indubtables representants i guardians d'aquesta “herència” que res tenen en comú amb el populisme; no plantegen en absolut el problema del capitalisme; ni creuen per a res en la peculiaritat del desenvolupament de Rússia, ni en l'original caràcter de la comunitat rural, etc.; ni consideren els intel·lectuals i les institucions polítiques i jurídiques com a factor capaç de “fer desviar la història”. Ja hem mencionat com a exemple l'editor redactor de la revista *Viéstrnik Evropi*, a qui es pot acusar de qualsevol cosa menys de renegar de les tradicions de l'herència. Al contrari, hi ha els que s'aproximen per les seues concepcions als principis fonamentals del populisme que hem assenyalat i que directament i obertament “reneguen de l'herència”. Mencionarem encara que sols siga el mateix senyor I. Abramov, a qui cita també el senyor Mikhailovski, o el senyor Iúsov. El populisme que combaten els “deixebles russos”, no existia quan (expressat en llenguatge jurídic) es “va iniciar” la successió, o siga, en la dècada del 60. Certament el populisme existia ja en germen, en embrió, no sols en la dècada del 60, sinó també en la del 40, i fins i tot abansⁱ, però en general la història del populisme no ens interessa ara. Allò important per a nosaltres, tornem a repetir-ho, és deixar

ⁱ Confronteu ara el llibre de Tugan-Baranovski: *La fàbrica russa* (Sant Petersburg, 1898).

establert que l'“herència” de la dècada del 60, en el sentit en què l'hem caracteritzat abans, no té res a veure amb el populisme, o siga que res hi ha de comú entre ells si atenem a l'essència de les seues concepcions, perquè plantegen problemes diferents. Hi ha guardians de l'“herència” que no són populistes, i hi ha populistes que “van renegar de l'herència”. Com és natural, també hi ha populistes que guarden l'“herència”, o que pretenen guardar-la. Precisament per això parlem dels vincles de l'herència amb el populisme. Vegem, llavors, què ha aportat aquest vincle.

En primer lloc, el populisme va donar un gran *pas avant* respecte de l'herència, *en plantejar* davant del pensament social problemes que els guardians de l'herència, o bé no havien pogut plantejar encara (en la seua època), o bé no els van plantejar ni els plantegen en virtut de l'estretor del seu horitzó. *Haver plantejat* aquests problemes és el gran *mèrit històric del populisme*, i és completament natural i comprensible que en donar-los una solució (no importa quina siga) haja ocupat *per això* un lloc d'avantguarda entre els corrents progressistes del pensament social rus.

Però la solució va resultar totalment inservible, perquè es basava en teories endarrerides que, a Europa occidental, feia ja temps que havien sigut llençades per la borda; es basava en una crítica romàntica i petit burgesa del capitalisme; en el desconeixement dels grans fets de la història i de la realitat russes. Mentre el desenvolupament del capitalisme i de les contradiccions que li són pròpies era fins i tot dèbil en Rússia aquesta crítica primitiva del sistema podia justificar-se. Però en l'estat actual del desenvolupament del capitalisme en Rússia, en l'estat actual dels nostres coneixements de la història i de la realitat econòmica russes, en les actuals exigències de la teoria sociològica, el populisme és absolutament insuficient. Progressista en la seua època, per ser el primer en plantejar el problema del capitalisme, ara és una teoria *reaccionària i nociva* que desorienta el pensament social, que fa el joc a la rutina i a qualsevol classe d'endarreriment asiàtic. El caràcter reaccionari de la seua crítica del capitalisme confereix inclús actualment al populisme, trets tals que, fins i tot, el col·loquen *per davall* de la concepció, del món que es limita a ser depositària fidel de l'herència.¹ Ara tractarem de demostrar que açò és així, per mitjà de l'anàlisi de cada un dels tres trets fonamentals de la concepció del món dels populistes, assenyalats més amunt.

Primer tret: es reconeix que a Rússia el capitalisme és decadència, regressió. Des que es va plantejar el problema del capitalisme a Rússia es va palesar que el nostre desenvolupament econòmic tenia un caràcter capitalista; i els populistes el van qualificar com un retrocés, rom un error, com una desviació del camí suposadament fixat per tota la història de la nació, suposadament consagrada pels seus pilars seculars. Etc., etc. En compte de l'ardent fe dels il·lustrats en l'actual desenvolupament social, va aparèixer la desconfiança envers el mateix; en lloc de l'optimisme històric i de l'elevació d'esperit, el pessimisme i el desànim deguts a la convicció que, com més lluny van les coses tal com estan anant, molt pitjor, més difícil serà la solució dels problemes plantejats pel nou desenvolupament; apareixen llavors les proposicions de *detenir i paralitzar* aqueix desenvolupament: apareix la teoria que l'endarreriment és la felicitat de Rússia, etc. Tots aquests trets de la concepció populista del món, no sols res tenen en comú amb l'“herència”, sinó que en són directament oposats. Considerar el capitalisme rus com una “desviació del camí”, com una decadència, etc., porta a desnaturalitzar el sentit de tota l'evolució econòmica de Rússia, a desnaturalitzar el sentit d'aqueix “canvi” que s'efectua a la nostra vista. Seduït pel desig de detenir i impedir que el capitalisme derroque els pilars seculars, el populista revela una sorprenent absència de sentit històric; oblidat que *darrere* d'aqueix capitalisme res hi ha fora d'una explotació igual, unida a infinites formes de subjugació i dependència personal que agreugen la situació del treballador; res hi ha fora de la rutina i l'estancament en la producció social i, per consegüent, en totes les esferes de la vida social. El populista lluita des del seu punt de vista romàntic i petit burgès contra el capitalisme, i llença per la borda tot realisme històric, en confrontar sempre la *realitat* del capitalisme amb la *ficció* del sistema precapitalista. L'“herència” de la dècada del 60, amb la seua fervorosa fe en el caràcter progressista del desenvolupament social de llavors, amb la seua hostilitat implacable orientada íntegrament i

¹ He tingut ja l'oportunitat de fer notar abans, en l'article sobre el romanticisme econòmic, que els nostres adversaris revelen una miopia sorprenent en interpretar els termes *reaccionari*, *petit burgès*, com a recursos polèmics, quan aquestes expressions tenen un sentit historicofilosòfic absolutament definit.

exclusivament contra les supervivències del passat, amb la seua convicció que amb només eliminar-les les coses marxarien millor que mai: aqueixa "herència", no sols no té res de comú amb les assenyalades concepcions del populisme, sinó que les contradia en forma directa.

Segon tret del populisme: la convicció del caràcter original de Rússia, la idealització del camperol, de la comunitat rural, et. La teoria de l'originalitat de Rússia va obligar els populistes a aferrar-se a antiquades teories d'Europa occidental, els va impulsar a tractar amb sorprenent lleugeresa moltes conquestes de la cultura d'aqueixos països; els populistes es consolaven amb la idea que si bé ens falten aquests o aquells trets de la humanitat civilitzada, en canvi "hem sigut cridats" a mostrar al món nous modes de direcció econòmica, etc. No sols s'evitava aplicar a la Santa Rússia l'anàlisi del capitalisme i de totes les seues manifestacions elaborat pel pensament d'avantguarda d'Europa occidental, sinó que al contrari es feia tot el possible per imaginar pretextos que permeteren no estendre al capitalisme rus les conclusions relatives al capitalisme europeu. Els populistes es van prosternar davant dels autors d'aquesta anàlisi i... van seguir tranquil·lament sent aqueixos mateixos romàntics, que els autors en qüestió han combatut tota la seua vida. Aquesta teoria relativa a l'originalitat de Rússia, compartida per tots els populistes, no sols res té de comú amb l'"herència", sinó que s'hi oposa directament. Els de la "dècada del 60", al contrari, aspiraven a europeïtzar Rússia, creien en la seua incorporació a la cultura europea general, es preocupaven en trasplantar les institucions d'aquesta cultura també al nostre sòl gens peculiar. Tota teoria referent a l'originalitat de Rússia discrepa totalment amb l'esperit de la dècada del 60 i de les seues tradicions. Menys encara conforme amb aquesta tradició està la idealització i l'embelliment del camp per part dels populistes. Aquesta falsa idealització, que desitjava a tota costa veure en el nostre camp quelcom excepcional, totalment diferent del règim existent en el camp de qualsevol altre país durant l'època precapitalista, està en flagrant contradicció amb les tradicions d'una herència sensata i realista. Com més profund era el desenvolupament del capitalisme, més fortament es manifestaven les contradiccions en el camp, contradiccions que són comuns a tota societat mercantil capitalista; tant més acusadament es posava en relleu la contradicció entre les meloses faules dels populistes sobre l'"esperit de comunitat" i "d'artel" del camperol, etc., d'una banda, i la diferenciació efectiva dels camperols en burgesia rural i proletariat rural per l'altra; amb tanta major rapidesa els populistes, que continuaven mirant les coses amb ulls de camperol, anaven convertint-se de romàntics sentimentals en ideòlegs de la petita burgesia, ja que el petit productor, en la societat contemporània, es va convertint en un productor de mercaderies. La falsa idealització del camp i els somnis romàntics sobre l'"esperit de comunitat" van portar els populistes a adoptar una actitud d'extrema lleugeresa enfront de les necessitats reals dels camperols, que emanen del desenvolupament econòmic actual. En teoria es podia parlar tot com hom volgués sobre la solidesa dels pilars; però en la pràctica cada populista sentia molt bé que l'eliminació dels regustos del passat, regustos del règim anterior a la Reforma que fins avui en dia lliguen de cap a peus els nostres camperols, desbrossaria precisament el camí per al desenvolupament capitalista i no un altre. Val més l'estancament que el progrés capitalista: tal és, en el fons, el punt de vista de cada populista respecte al camp, encara que, clar està, no tot populista, ni de bon tros, es decideix a dir-ho obertament i planerament, amb la franquesa ingènua del senyor V. V. "Els camperols, subjectes com estan a les seues parcel·les i comunitats, privats de la possibilitat d'emprar el seu treball on resulte més productiu i avantatjós per a ells, han quedat com congelats dins d'aqueixa forma de vida semblant a la d'un ramat, improductiva, tal com havien sortit de mans del règim feudal." Així ho veia un dels representants de l'"herència", amb el seu característic punt de vista d'"il·lustrat". "És millor que els camperols continuen estancats en la seua forma de vida rutinària, patriarcal, abans que desbrossar el camí per al capitalisme en el camp" (així ho veu, en el fons, cada populista. En realitat, no es trobarà segurament, cap populista que pugui negar que el caràcter tancat, estamental, de la comunitat rural, amb la seua caució solidària i la prohibició de vendre la terra i de renunciar a la parcel·la, es troba en la més aguda contradicció amb l'actual *realitat* econòmica, amb les actuals relacions mercantils capitalistes i el seu desenvolupament). És impossible negar aquesta contradicció, però l'essència del problema rau que els populistes temen com al foc, semblant plantejament del problema, tal confrontació de la situació jurídica dels camperols amb la realitat econòmica, amb el desenvolupament econòmic actual. El populista s'obstina a creure en un desenvolupament inexistent creat per la seua romàntica fantasia, sense capitalisme, i per això... per això està disposat a detenir el desenvolupament actual que marxa

per la via capitalista. Enfront dels problemes relatius al caràcter tancat, estamental, de la comunitat rural, la caució solidària i el dret dels camperols a vendre la terra i renunciar a la parcel·la, el populista adopta una actitud summament cautelosa i pusil·lànim pel destí dels “pilars” (pilars de rutina i estancament); i per si això fóra poc, cau tan baix que arriba a saludar la resolució policial que prohibeix als camperols vendre la terra. “El mugic és ximple (se li podria dir a tal populista, repetint les paraules d’Engelhardt), no pot arranjar-se-les a soles. Si ningú es preocupa per ell, és capaç de cremar tots els boscos, exterminar tots els pardals, pescar tots els peixos, arruïnar la terra i acabar amb si mateix” Ací el populista directament “renega de l’herència”, i es converteix en reaccionari. I hom ha de tenir en compte, a més a més, que a mesura que avança el desenvolupament econòmic, aquesta destrucció del caràcter tancat, estamental de la comunitat rural esdevé cada vegada més una necessitat peremptòria per al proletariat rural, mentre que els inconvenients que se’n deriven per a la burgesia camperola, de cap manera són tan considerables. El “mugic emprenedor” pot fàcilment prendre terra en arrendament en un altre lloc, obrir un negoci en una altra aldea, traslladar-se on vullga i quan vullga per assumptes de negocis. Però per al “camperol” que viu principalment de la venda de la seua força de treball, la subjecció a la parcel·la i a la comunitat rural representa una enorme restricció de la seua activitat econòmica, significa la impossibilitat de trobar un patró més convenient, significa la necessitat de vendre la seua força de treball precisament als seus compradors locals, que paguen sempre menys i que tracten de sotmetre’l en tota forma. Una vegada que va caure en el domini dels somnis romàntics, que es va proposar com a objectiu sostenir i salvaguardar les estructures malgrat el desenrotllament econòmic, el populista va lliscar sense adonar-se’n, per aquest pla inclinat fins a situar-se al costat del gran terratinent que amb tota l’ànima ànsia la conservació i consolidació d’“els lligams del camperol amb la terra”. Bastaria mencionar com el caràcter tancat, estamental, de la comunitat rural va engendrar modes particulars de contractació d’obrers: els amos de fàbriques i explotacions agrícoles envien els seus empleats a les aldees, sobretot a les endarrerides en els seus pagaments, per a la contractació més avantatjosa d’obrers. Finalment, el desenvolupament del capitalisme en l’agricultura, en destruir la vida “sedentària” del proletariat (tal efecte que “produceix” l’anomenat treball agrícola de temporada) reemplaça de forma gradual aquesta servitud pel treball assalariat lliure.

Una altra confirmació, no menys important, de la nostra tesi sobre com de nocives són les actuals teories populistes, ens l’ofereix el fet que la *idealització del pagament en treball* és corrent entre els populistes. Hem citat l’exemple d’Engelhardt, que, en caure en el pecat populista, va arribar fins i tot a dir que “seria bo” generalitzar en el camp el pagament en treball! Açò mateix ho trobem en el famós projecte del senyor luzhakov sobre les escoles secundàries agrícoles (*Rússkoie Bogatstvo*, 1895, número 5). En la mateixa idealització incorre el senyor V. V., col·laborador de la revista, igual que Engelhardt, qui afirma en articles econòmics seriosos, que el camperol ha triomfat sobre el gran terratinent que volia, segons ell, implantar el capitalisme; però la desgràcia és que el camperol havia començat a treballar terres del gran terratinent rebudes, “en arrendament”, és a dir, havia restablert integralment el mateix sistema d’economia que ja existia davall el règim de servitud. Aquests són els exemples més palpables de l’esperit reaccionari dels populistes davant dels problemes de la nostra agricultura. Cada un d’ells parla del dany i el perill del capitalisme en la nostra agricultura perquè (convé tenir-ho en compte) reemplaça el camperol independent pel peó. La *realitat* del capitalisme (“el peó”) es contraposa a la *ficció* del camperol “independent”; aquesta ficció es basa en el fet que el camperol de l’època precapitalista posseeix els seus mitjans de producció. Però es guarda silenci, discretament, sobre la circumstància que ell paga aqueixos mitjans de producció al doble del seu valor; que aqueixos mitjans de producció serveixen per al pagament en treball; que el nivell de vida d’aquest camperol “independent” és tan baix, que en qualsevol país capitalista el considerarien paupèrrim que a l’extrema misèria i a la inèrcia mental d’aquest camperol “independent” cal afegir-hi, a més, la dependència personal que acompanya inevitablement les formes precapitalistes d’economia.

El tercer tret característic del populisme (desconèixer la vinculació que nuga la “intel·lectualitat” i les institucions polítiques i jurídiques del país amb els interessos materials de determinades classes socials) es troba relacionat íntimament amb els trets precedents: només la falta de realisme en l’enfocament dels problemes sociològics va poder donar vida a la teoria sobre l’“errori” del

capitalisme rus, i la possibilitat de “desviar-se del camí”. Aquesta concepció del populisme tampoc guarda relació amb l’“herència” i les tradicions de la dècada del 60; al contrari, *està directament en oposició a aqueixes tradicions*. D’aquesta concepció per descomptat, se’n deriva la posició adoptada pels populistes davant de les nombroses supervivències en la vida russa de la reglamentació anterior a la Reforma, que de cap manera haurien pogut compartir els representants de l’“herència”. Per a caracteritzar aquesta posició, ens permetem utilitzar les excel·lents observacions del senyor V. Ivanov en l’article “Una desafortunada idea” (*Nóvoie Slovo*, setembre de 1897). El seu autor parla de la coneguda novel·la del senyor Boborikin, *D’una altra manera* i posa al descobert que no ha comprès res de la polèmica dels populistes amb els “deixebles”, El senyor Boborikin posa en boca del personatge central de la seua novel·la (un populista) un reprotxe dirigit als “deixebles” que, segons ell, somien amb “un quarter amb intolerables i despòtiques reglamentacions”. Amb aquest motiu el senyor Ivanov fa notar;

“Els els populistes no han acusat els seus adversaris de ‘somiar’ amb l’intolerable despotisme de la ‘reglamentació’. No sols no ho han fet sinó que *no ho poden fer ni ho faran mentre continuen sent populistes*. En aquest terreny l’essència de la seua polèmica amb els ‘materialistes econòmics’ resideix precisament en què allò que subsisteix de l’antiga reglamentació, segons l’opinió dels populistes, pot servir de punt de partida per a un desenvolupament posterior de la mateixa. Perden de vista allò d’intolerable d’aqueixa antiga reglamentació, d’una banda, per la idea que ‘la pròpia ànima camperola’ (única i indivisible) evoluciona cap a la reglamentació, i per l’altra, per la seua fe en la bellesa moral actual o futura de la ‘intel·lectualitat’, de la ‘societat’ o de les ‘classes dirigents’ en general, dissimulen el caràcter intolerable d’aquesta vella reglamentació. Acusen els partidaris del materialisme econòmic d’apassionar-se, no per la ‘reglamentació’, sinó pel règim d’Europa occidental basat en la falta de reglamentació. Els materialistes econòmics afirmen, efectivament, que els regustos de la vella reglamentació, nascuda de l’economia natural, es tornen cada dia més ‘intolerables’ en un país que ha passat a l’economia monetària, amb els innumerables canvis que se succeeixen, tant en la situació material, com en la fisonomia intel·lectual i moral de les diverses capes de la seua població. Per això estan convençuts que les condicions necessàries per al sorgiment d’una nova ‘reglamentació’ beneficiosa per a la vida econòmica del país, no poden desenrotllar-se a partir de les supervivències d’una reglamentació adaptada a l’economia natural i al règim feudal, sinó només en l’atmosfera vasta i multilateral creada per l’absència d’aquesta vella reglamentació, com succeeix en els països avançats d’Europa occidental i Amèrica del Nord. En aquest estat es troba el problema de la ‘reglamentació’ en la polèmica entre els populistes i els seus adversaris” (pàgs. 11-12, loc. cit.). Aquesta actitud dels populistes enfront de “regustos de la vella reglamentació” representa tal vegada, la més pronunciada desviació del populisme de les tradicions de l’“herència”. Els representants d’aquesta última, com ja hem vist, van condemnar apassionadament i rotundament totes les supervivències de la vella reglamentació. Per tant, en aquest aspecte, els “deixebles” estan moltíssim més prop de les “tradicions” i l’“herència” de la dècada del 80 que els populistes.

A més de l’error capital que assenyallem en els populistes, la falta de realisme sociològic els porta també a una especial manera de pensar i de raonar sobre assumptes i problemes socials, que es pot denominar mesquina presumpció intel·lectualista o, tal vegada, mentalitat burocràtica. El populista pensa sempre sobre el camí que “nosaltres” hem de escollir per la pàtria, sobre les calamitats que caldrà afrontar si “nosaltres” encaminem la pàtria per tal camí, les sortides que podríem assegurar “nosaltres” si evitàrem els perills del camí seguit per la vella Europa, si haguéssim “pres el millor”, tant d’Europa com de la nostra tradicional comunitat rural, etc., etc. D’ací la desconfiança i el complet desdeny del populista envers les tendències pròpies de les diferents classes socials, que fan la història de conformitat amb els seus interessos. D’ací la sorprenent lleugeresa amb què el populista emprèn (oblidant el medi que el rodeja) tot possible gènere de projectomania social, començant per qualsevol “organització del treball agrari” i acabant per la “comunitarització de la producció” gràcies als esforços de la nostra “societat”. “*Mit der Gründlichkeit der geschichtlichen Action wird der Umfang der Masse zunehmen, deren Action sie ist*”¹: en aquests paraules expressen una de les més profundes i més importants tesis de la teoria de la filosofia de la història, que de cap manera volen ni

¹ Marx, *Die Heilige Familie* (La sagrada família), 120, segons Beltov, pàgina 235 (“Amb la profunditat de l’acció històrica creixerà també el volum de les masses l’acció de les quals ella és”).

poden comprendre els nostres populistes. A mesura que s'amplia i s'aprofundeix la creació històrica dels homes, ha de créixer també aquesta part de la població que és un factor conscient de la història. El populista, en canvi, que sempre raona sobre la població en general i sobre la població treballadora en particular, considerant-les com l'objecte de tals o quals mesures si fa o no fa racionals, com un material que ha de ser encaminat per aquesta o una altra ruta, i que mai va considerar les diverses classes de la població, com a factors històrics que actuen de manera independent per un camí donat mai es va preguntar quines són les condicions en el camí en qüestió, susceptibles d'interessar (o, al contrari, de paralitzar) l'activitat independent i conscient d'aquests creadors de la història.

Així, encara que el populisme va fer un gran pas avant respecte a l'"herència" dels il·lustrats, plantejant el problema del capitalisme en Rússia, la solució que va donar a aquesta qüestió, va ser tan poc satisfactòria, a causa del seu punt de vista petit burgès i a la seua crítica sentimental del capitalisme que, sobre una sèrie d'importants qüestions de la vida social, s'ha quedat enrere respecte als il·lustrats. Comptat i debatut, l'adhesió del populisme a l'herència i a les tradicions dels nostres il·lustrats, ha resultar un fet negatiu: el populisme no ha resolt els nous problemes que el desenvolupament econòmic de la Rússia posterior a la Reforma ha plantejar al pensament social rus, i en aquest aspecte s'ha limitat a proferir lamentacions sentimentals i reaccionàries, mentre que la solució completa dels vells problemes, que ja havien sigut plantejats pels il·lustrats, s'ha vist dificultada pel seu romanticisme.

IV

ELS IL·LUSTRATS, ELS POPULISTES I ELS "DEIXEBLES"

Ara podem fer el resum dels paral·lels que hem traçat. Tractarem de definir breument la correlació existent entre els tres corrents del pensament social mencionats en el subtítol.

L'"il·lustrat" té fe en un desenvolupament determinat de la societat, per quant no adverteix les contradiccions que li són pròpies. El populista tem aqueix desenvolupament, per haver notat ja aquestes contradiccions. El "deixeble" creu en l'actual desenvolupament social, perquè veu la garantia d'un futur millor només en el ple desenvolupament d'aquestes contradiccions. El primer i l'últim corrent tendeixen per això, a recolzar, accelerar i facilitar el desenvolupament pel camí donat, a eliminar tots els obstacles que el traven i frenen. El populisme, al contrari, tendeix a detenir i paralitzar aquest desenvolupament, tem destruir alguns obstacles que s'oposen al desenrotllament del capitalisme. El primer corrent i l'últim es caracteritzen per allò que hom pot anomenar, optimisme històric; com més lluny i més ràpidament, vagen les coses tal com estan anant, molt millor. El populisme, al contrari, cau naturalment en el pessimisme històric; com més lluny vagen les coses, molt pitjor. Els "il·lustrats" no van plantejar per a res el problema del caràcter del desenrotllament posterior a la Reforma i es limiten amb exclusivitat a lluitar contra les supervivències del règim anterior, a la tasca negativa de desbrossar el camí per a una evolució a l'europea en Rússia. El populisme va plantejar el problema del capitalisme a Rússia, però va traure la conclusió que té un caràcter reaccionari i no va poder, per això, arreplegar íntegrament l'herència dels "il·lustrats". Els populistes sempre van combatre contra els homes que tendien a l'europeïtzació de Rússia des del punt de vista general de la "unitat de la civilització", i ho feien no sols perquè no podien limitar-se als ideals d'aqueixos homes (en aquest cas la lluita seria justa), sinó perquè no volien anar tan lluny en el desenrotllament d'aqueixa civilització, és a dir, del capitalisme. Els "deixebles" consideren el capitalisme en Rússia com un progrés; per això poden i han d'arreplegar íntegrament l'herència dels "il·lustrats", complementant-la amb una anàlisi de les contradiccions del capitalisme des del punt de vista dels productors que no són propietaris. Els il·lustrats no van prestar cap atenció especial, a cap classe de la població; parlaven, no sols del poble en general, sinó també de la nació en general. Els populistes desitjaven representar els interessos del treball, sense distingir, no obstant això, entre els determinats grups que componen el sistema d'economia contemporani; en la pràctica sustentaven

sempre el punt de vista del petit productor convertit en productor de mercaderies pel capitalisme. Els “deixebles” no sols prenen com a criteri els interessos del treball, sinó que es refereixen, a més a més, als grups determinats de l'economia capitalista, és a dir, els productors que no són propietaris. El primer corrent i l'últim responen, pel contingut de les seues aspiracions, als interessos de les classes que el capitalisme crea i desenrotlla; el populisme respon als interessos de la classe de petits productors, de la petita burgesia, que ocupa un lloc intermedi entre les altres classes que componen la societat actual. Per això, l'actitud contradictòria del populisme davant l'“herència” no és de cap manera, una casualitat, sinó la resultant necessària del mateix contingut de la concepció d'aquest corrent: hem vist que un dels trets fonamentals de la concepció dels il·lustrats era la seua fervorosa aspiració d'uropeïtzar Rússia; mentre que els populistes no poden, sense deixar de ser el que són, compartir plenament aquesta aspiració.

Comptat i debatut hem arribat, doncs, a aquesta conclusió que més d'una vegada hem formulat ja en diverses oportunitats: els deixebles són guardians de l'herència molt més conseqüents i molt més fidels que els populistes. No sols no reneguen de l'herència, sinó que, al contrari, consideren que una de les seues principals tasques és refutar els recels romàntics i petitburgesos que obliguen els populistes, en molts i molt importants punts, a renunciar als ideals europeus dels il·lustrats. Però, per si mateix s'entén que els “deixebles” no guarden l'herència com els arxivers conserven els vells documents. Salvaguardar l'herència no significa ni de bon tros, limitar-s'hi; i a la defensa dels ideals generals europeus els “deixebles” uneixen l'anàlisi de les contradiccions que el nostre desenrotllament capitalista porta implícites i l'apreciació d'aqueix desenvolupament, des del punt de vista específic anteriorment assenyalat.

V

EL SENYOR MIKHAILOVSKI I LA RENÚNCIA DELS “DEIXEBLES” A L'HERÈNCIA

Per a concloure tornarem de nou al senyor Mikhailovski i a l'examen de la seua afirmació sobre el problema que ens interessa. El senyor Mikhailovski sosté, no sols que “aquesta gent [els deixebles] no volen tenir cap lligam amb el passat i renuncia decididament a l'herència” (loc. cit., p. 179), sinó, a més a més, que “ells” [juntament amb altres persones de les més diverses tendències, incloent-hi els senyors Abrámov, Volinski i Rozánov] “arremeten contra l'herència amb desusada maldat”. De quina herència parla el senyor Mikhailovski? De l'herència de la dècada del 60 al 70, d'aquella de la qual ha renegat i renega solemnement *Moskóvskie Viédomosti*.

Ja hem assenyalat que si hom ha de parlar de l'“herència” que se'ns ha llegat als homes contemporanis, han de distingir-se dues herències: una, la dels il·lustrats en general, gent absolutament hostil a tot allò anterior a la Reforma, i que es va pronunciar a favor dels ideals europeus i pels interessos de la vasta massa de la població. L'altra, l'herència del populisme. Ja hem dit que seria un cras error confondre aquestes dues coses diferents, ja que tothom sap que va haver-hi i hi ha gent que guarda “les tradicions del 60”, sense tenir res en comú amb el populisme. Totes les observacions del senyor Mikhailovski reposen purament i exclusivament, en una confusió d'aquestes herències, distintes des de qualsevol punt de vista. I com que el senyor Mikhailovski no pot ignorar aqueixa diferència, la seua afirmació adquireix un caràcter completament definit, no sols absurda, sinó també calumniosa. Només contra el populisme arremetia *Moskóvskie Viédomosti*? En absolut: no menys, sinó més, va atacar els il·lustrats en general, i *Viéstnik Evropi*, completament aliè al populisme, no està considerat menys enemic d'aquests que el populista *Rússkoie Bogatstvo*. *Moskóvskie Viédomosti*, clar està, no estaria d'acord en moltes coses amb aquells populistes que van renegar de l'herència amb més fermesa, com, per exemple amb Lúzov, però és molt poc probable que es llencés contra ell amb tanta fúria, i en última instància el farien objecte dels seus elogis per allò que el distingeix dels populistes que desitgen conservar l'herència. Van atacar el senyor Abrámov o

el senyor Volinski el populisme? En absolut. El primer és populista: ambdós van atacar els il·lustrats en general. Van arremetre els “deixebles russos” contra els il·lustrats russos? ¿Van renegar alguna vegada de l’herència que ens va llegar una innegable hostilitat envers el mode de viure anterior a la Reforma i a les seues supervivències? No sols no van arremetre, sinó tot al contrari: van desemascarar la tendència dels populistes a sostenir algunes d’aquestes supervivències a causa de la por petit burgesa davant del capitalisme.

Van atacar potser, alguna vegada contra l’herència que ens ha llegat els ideals europeus en general? No, no sols no van atacar sinó que, al contrari, van denunciar els populistes que, en molts i molt importants problemes, havien imaginat reemplaçar els ideals europeus per tota una sèrie d’absurdes invencions sobre el caràcter peculiar de Rússia. ¿Van atacar alguna vegada l’herència que ens va llegar la preocupació pels interessos de les masses treballadores de la població? No sols no van atacar, sinó que al contrari, van denunciar els populistes per la seua inconseqüència en l’atenció d’aqueixos interessos (ja que s’entossudeixen en confondre la burgesia rural amb el proletariat rural); han mostrat que el benefici d’aqueixes preocupacions es troba reduït pels seus somnis sobre allò que podria ser, en compte de prestar atenció sobre allò que és; que les seues preocupacions són extremadament estretes, ja que mai van saber valorar com cal les condicions (econòmiques i d’altres) que faciliten o dificulten la possibilitat que tenen aqueixos homes d’ocupar-se de la seua pròpia sort.

El senyor Mikhailovski pot no admetre que aquestes revelacions són justes i, com a populista, per descomptat no hi estarà d’acord; però dir que “l’herència del 60 i del 70” ha sigut objecte de “mordaces” crítiques per part dels que en realitat critiquen “mordaçment” *només el populisme*, que el critica només per no haver sabut resoldre *en l’esperit d’aquesta herència, i sense contradir-la*, els nous problemes plantejats per la història posterior a la Reforma; dir quelcom semblant significa de fet tergiversar les coses.

És divertit veure el senyor Mikhailovski indignar-se contra els “deixebles”; confon maliciosament “nosaltres” (és a dir els publicistes de *Rússkoie Bogatstvo*) amb els populistes i altres persones alienes a *Rússkoie Bogatstvo*. Aquesta curiosa temptativa de diferenciar-se dels “populistes”, conservant al mateix temps totes les seues concepcions fonamentals, només pot provocar rialla. Tothom sap que els “deixebles russos” empen els termes “populista” i “populisme” en l’amplic sentit d’aquestes paraules. Ningú ha oblidat ni negat que entre els populistes hi ha molts matisos diferents: ni P. Struve, ni N. Beltov, per exemple, han “confós” en els seus llibres el senyor Mikhailovski amb el senyor V. V., ni tan sols amb el senyor Iuzhakov, és a dir, no han ocultat la diferència en les concepcions, d’ambdós, ni atribuït a un les concepcions de l’altre. Struve va assenyalar, fins i tot directament, la diferència entre les concepcions del senyor Iuzhakov i les del senyor Mikhailovski. Una cosa és confondre les diverses concepcions i una altra generalitzar i classificar en la mateixa categoria els escriptors que, tot i les diferències en molts problemes, són solidaris en els punts fonamentals i principals contra els quals s’alcen precisament els “deixebles”. Per a aquests l’important no és demostrar, per exemple, que les concepcions que diferencien un senyor Iúsov dels altres populistes no serveixen, sinó refutar les concepcions que són *comunes al senyor Iúsov, al senyor Mikhailovski i a tots els populistes en general*, és a dir, l’actitud que assumeixen enfront del desenrotllament capitalista de Rússia, el seu mode d’examinar els problemes econòmics i socials des del punt de vista del petit productor, la falta de comprensió del materialisme social (o històric). Aquests trets constitueixen el patrimoni comú de tot un corrent del pensament social que ha exercit un important paper històric. Aquest vast corrent conté els més diversos matisos; té flancs de dreta i d’esquerra, s’hi troba gent que ha descendit fins al nacionalisme i l’antisemitisme, etc., i hi ha una altra que no en pot ser culpada; hi ha els que menyspreen molts llegats de l’“herència” i altres que tracten, mentre siga possible (és a dir, mentre siga possible per a un populista) de preservar-la. Cap dels “deixebles russos” ha negat aqueixa diversitat de matisos; el senyor Mikhailovski no podria acusar cap d’ells d’haver atribuït les concepcions d’un populista d’un cert matís a les d’un populista d’un altre matís. Però si estem en contra de les concepcions fonamentals que són comunes a tots aqueixos matisos, ¿per a què ens anem a ocupar de les diferències de detall d’un corrent general? És una exigència que manca totalment de sentit! El fet que els escriptors que estan molt lluny de ser solidaris en tot sustenten les mateixes concepcions sobre el capitalisme rus, sobre la “comunitat”

rural, sobre l'omnipotència de l'anomenada "societat", ha sigut assenyalat més d'una vegada en la nostra literatura, molt abans de l'aparició dels "deixebles" i no sols ha sigut assenyalat, sinó també exalçat com una felicitat particularitat de Rússia. El terme "populisme", en l'ampli sentit de la paraula, va ser també emprat en la nostra literatura molt abans d'aparèixer els "deixebles". El senyor Mikhailovski no sols va col·laborar molts anys en la mateixa revista junt amb el "populista" (en el sentit estret de la paraula) senyor V. V., sinó també va compartir amb ell els trets fonamentals, anteriorment assenyalats, d'aqueixes concepcions. En refutar en les dècades del 80 i del 90 les diverses conclusions del senyor V. V., i rebutjar per incorrectes les seues incursions en el camp de la sociologia abstracta, en aqueixos mateixos anys, el senyor Mikhailovski, no obstant això, feia l'excepció que la seua crítica no anava dirigida, ni de bon tros, contra els treballs d'aqueix senyor sobre temes econòmics, i que se solidaritzava amb ell en les concepcions fonamentals sobre el capitalisme rus. Per això, si ara els pilars de *Rússkoie Bogatstvo* que tant han fet pel desenrotllament, consolidació i divulgació de les concepcions populistes (en l'ampli sentit d'aquesta paraula), pensen lliurar-se de la crítica dels "deixebles russos" per mitjà de la simple declaració que no són "populistes" (en l'estret sentit de la paraula), que constitueixen una "escola eticosocial" completament distinta, això, per descomptat, només pot provocar la burla justificada davant de persones tan valentes i al mateix temps tan diplomàtiques.

En la pàgina 182 del seu article, el senyor Mikhailovski trau a lluir en contra dels "deixebles" aquest altre argument descomunal. El senyor Kámenski ataca insidiosament els populistes; açò, ho han de tenir en compte vostès, "és símptoma que està enutjat, però no en té cap dret [sic!]. Nosaltres, els que som 'vells subjectivistes', així com els 'joves subjectivistes', sense entrar en contradicció amb nosaltres mateixos, no ens permetem aquesta debilitat. Però els representants de la teoria 'justament orgullosa de la seua inexorable objectivitat' ([expressió d'un dels "deixebles"] es troben en una altra situació)".

Què significa açò!? Si la gent reclama que les concepcions sobre els fenòmens socials es basen inexorablement en una anàlisi objectiva de la *realitat* i de la vertadera evolució, cal deduir-ne que no té dret a enutjar-se!? Açò és simplement un galimaties, un absurd! ¿No ha escoltat dir vostè, senyor Mikhailovski, que el famós tractat sobre *El capital* és considerat com un dels millors models d'objectivitat inexorable en la investigació dels fenòmens socials? Per a nombrosos savis i economistes, el defecte més greu i fonamental d'aquest tractat és precisament la seua inexorable objectivitat. I no obstant això, en aqueix extraordinari tractat científic trobaran vostès tant "cor", tantes ardents i apassionades agudeses polèmiques contra els representants de les concepcions endarrerides, contra els representants d'aquelles classes socials que, a parer de l'autor, frenen el desenvolupament social... L'escriptor que amb inexorable objectivitat ha demostrat que les concepcions, diguem, de Proudhon són el reflex natural, comprensible i inevitable dels punts de vista i de l'esperit del *petit bourgeois* francès, "ha arremès", no obstant això, amb ira i ardor apassionats contra aqueix ideòleg de la petita burgesia. ¿No suposarà el senyor Mikhailovski que ací Marx "es contradia"? Si una doctrina determinada exigeix a tot militant social que l'accepta una anàlisi inexorablement objectiva de la realitat i de les relacions que sobre la base d'aquesta última es formen entre les diverses classes, ¿per mitjà de quin miracle s'hi pot extraure la conclusió que aqueix militant no ha de simpatitzar amb aquesta o aquella classe, que "no en té dret"? És fins i tot ridícul parlar ací del deure, ja que cap ser vivent es pot col·locar al marge d'una o altra classe (tan prompte haja comprés la correlació mútua entre elles), no pot deixar d'alegrar-se amb l'èxit d'aqueixa classe, ni deixar de sentir amargor pels seus fracassos; no pot deixar de sentir indignació contra aquells que es manifesten hostils a ella, contra els que posen traves al seu desenrotllament en dinfondre concepcions endarrerides, etc., etc. La fútil argücia del senyor Mikhailovski només demostra que fins avui s'ha orientat malament en el molt elemental problema de saber allò que distingeix el determinisme del fatalisme.

"El capital està en marxa! És indubtable (escriu el senyor Mikhailovski), però [sic] el problema rau en saber com rebre'l".

El senyor Mikhailovski descobreix Amèrica, assenyala un "problema" en el qual els "deixebles

russos”, evidentment, ni tan sols havien pensat! Sens dubte no és la discrepància sobre aquest problema el que va separar els “deixebles russos” dels populistes! Només es pot “tenir” dues actituds respecte al capitalisme que s’està desenvolupant en Rússia: reconèixer-lo com a fenomen progressista o com a fenomen regressiu; com un pas avant en el vertader camí o com una desviació d’aquest; apreciar-lo des del punt de vista de classe dels petits productors, als que el capitalisme aniquila, o des del punt de vista de classe dels productors desposseïts creats pel capitalisme. No hi ha terme mitjàⁱ. Per consegüent, si el senyor Mikhailovski considera que l’actitud dels “deixebles” envers el capitalisme no és justa, vol dir que accepta la posició dels populistes, la mateixa que moltes vegades va exposar en articles anteriors amb completa precisió. El senyor Mikhailovski no ha presentat ni presenta agregat ni cap modificació en les seues velles concepcions sobre aquest problema; continua sent populista. Oh, de cap manera! Ell no és populista, i valga’m Déu! Ell és representant de l’“escola eticosociològica”...

“Millor és que no parlen dels béns futurs [??] que ha de portar [?] el posterior desenvolupament del capitalisme”, continua dient el senyor Mikhailovski.

No és populista. Només es limita a repetir íntegrament els errors dels populistes i els mètodes incorrectes dels seus raonaments. Quantes vegades s’ha insistit davant dels populistes en què semblant formulació del problema sobre “l’esdevenidor” és incorrecte, que no es tracta de les “futures”, sinó de les reals modificacions progressistes de les relacions precapitalistes que ja s’estan operant, modificacions que porta (i no que portarà) el desenrotllament del capitalisme en Rússia. En el fons, en traslladar el problema al terreny “de l’esdevenidor”, el senyor Mikhailovski considera com demostrades precisament les afirmacions que els “deixebles” refuten. Considera com demostrat que en la realitat, en tot allò que succeeix davant dels nostres ulls, el desenvolupament del capitalisme *no aporta* cap modificació progressista a les velles relacions econòmiques i socials. En açò consisteix precisament la concepció populista, i contra ella polemitzen els “deixebles russos”, els que demostren el contrari. No hi ha un sol llibre publicat pels “deixebles russos” en què no es parli i es demostre que la substitució del pagament en treball pel treball assalariat lliure en l’agricultura, que la substitució de l’anomenada indústria “artesanal” per la fabril és un fenomen real que es produeix (i amb enorme velocitat) davant dels nostres ulls, i de cap manera un fenomen només “de l’esdevenidor”; que aquesta substitució és un fenomen progressista en tots els aspectes; que destrueix la producció manual, petita, rutinària i dispersa que es caracteritza per la seua secular immobilitat i estancament; que augmenta la productivitat del treball social i crea amb això la possibilitat d’eleva el nivell de vida del treballador; que crea les condicions per a la transformació d’aqueixa possibilitat en necessitat, és a dir: que transforma el “proletariat sedentari”, abandonat “en un racó perdut”, estancat, tant en el sentit físic com en el moral, en un ser amb possibilitats de moviment; que europeïtza les formes asiàtiques de treball, amb les seues infinites formes de servitud i de dependència personal; que “el mode europeu de pensar i de sentir no és menys necessari [observe’s: necessari. V. I.] que el vapor, l’ull, la tècnica, etc., per a l’efectiva utilització de les màquines”ⁱⁱ etc. Tot açò ho diu i ho demostra, repetim, cada “deixeble”, però tot açò, pel que s’ha vist, res té a veure amb el senyor Mikhailovski “i els seus camarades”: tot açò s’escriu només contra els “populistes” “aliens” a *Rússkoie Bogatstvo*. Perquè *Rússkoie Bogatstvo* és una “escola eticosociològica”, la missió de la qual consisteix en fer passar els trastos vells davall el vel d’una nova bandera.

Tal com ja ho hem assenyalat abans, l’objectiu del nostre article és refutar les invencions, molt difoses en la premsa liberal populista, sobre que els “deixebles russos” reneguen de l’“herència”, trenquen amb les millors tradicions de la millor part de la societat russa, etc. No hi mancarà interès destacar que el senyor Mikhailovski, en repetir aquestes trillades frases, ha dit, en el fons, exactament el mateix que va dir abans que ell, i de manera més categòrica, el “populista” “aliè” a

ⁱ No parlem, clar està, de l’actitud que no considera necessari en absolut guiar-se pels interessos del treball, o per a la qual la mateixa generalització expressada pel terme “capitalisme” és incomprendible i intel·ligible. Per més importants que siguin en la vida russa els corrents del pensament social ací incloses, res han de veure en absolut, en la polèmica entre els populistes i els seus adversaris, i no hi ha per a què introduir-hi confusió.

ⁱⁱ Paraules de Schulze-Gaevernitz en *Schmollers Jahrbuch*, 1896, en el seu article sobre la indústria cotonera de Moscou-Vladimir.

Rússkoie Bogatstvo, el senyor V. V. ¿Coneix el lector els articles que va publicar aquest autor en *Nediélia* fa tres anys, a finals de 1894, en resposta al llibre del senyor P. Struve? Certament, al meu entendre, no s'ha perdut res si no els coneix. La idea fonamental d'aqueixos articles consisteix en el fet que "els deixebles russos" trenquen el fil democràtic que s'estén al llarg de tots els corrents progressistes del pensament social rus. ¿Però potser açò no és el mateix (encara que amb paraules distintes) que el que ara repeteix el senyor Mikhailovski, quan acusa els "deixebles" de renunciar a l'"herència" contra què malignament arremet *Moskóvskie Viédomosti*? En realitat, com ja ho hem vist, els autors d'aquesta invenció atribueixen a altres la seua afirmació absurda de què la ruptura definitiva dels "deixebles" amb el populisme significa la ruptura amb les millors tradicions de la millor part de la societat russa. No serà al revés, senyors? No significa aquesta ruptura netejar de *populisme* aquestes millors tradicions?